

Александар СИМОНОВСКИ

Институт за национална историја –
Скопје

АКТИВНОСТА НА МИЛИВОЈ ТРБИЌ ВО МАКЕДОНИЈА ВО ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА 1942 ГОДИНА

Миливој Трбиќ (1913 – 1947) во Втората светска војна бил припадник на Равногорското движење на Дража Михаиловиќ.¹ Трбиќ дејствувал во Македонија во периодот 1942 – 1944 година. Равногорското движење, иако било формирано во Македонија, дејствувало само на одредени подрачја и не претставувало значаен военополитички фактор.

Во средината на 1942 година мајорот Радослав Ѓуриќ, командант на Горскиот штаб бр. 110, од с. Оруглица (кај Лесковац) во Македонија ги испратил Миливој Трбиќ, Воислав Сајковиќ и Божидар Видоески. Тројцата

¹ Драгољуб М. Михаиловиќ (1893 – 1946) е командант на Југословенската војска во татковината, началник на Штабот на Врховната команда и воен министер во југословенските кралски влади (1942 – 1944). На 7 декември 1941 година е унапреден во чин бригаден генерал, а на 19 јануари 1942 година во чин дивизиски генерал. Тогаш Михаиловиќ своите сили ги преименувал во Југословенска војска во татковината, а на 17 јуни 1942 година е унапреден во чин армиски генерал. На 13 март 1946 година е заробен од ОЗНА за Србија, по што на 15 јули 1946 година бил осуден на казна смрт со стрелање. Казната била извршена на 16 или на 17 јули. Kosta Nikolić, Bojan B. Dimitrijević, „Zarobljavanje i streljanje generala Dragoljuba Mihailovića 1946. godine: nova saznanja o arhivskoj građi“, *Istorija 20. veka*, god. 27, br. 2 (Beograd, 2009), 9; Милан Лазиќ, *Равногорски покрет 1941-1945* (Београд: ИНИС, 1997), 26-27; Милан Б. Матиќ, *Равногорска идеја у штампи и пропаганди четничког покрета у Србији 1941-1944*. (Београд: ИСИ, 1995), 19.

имале должност да дојдат на територијата од десната страна на р. Вардар и да го организираат Равногорското движење. Имено, нивните задачи биле следните: да најдат луѓе кои ќе бидат во служба на Равногорското движење, пред сè, офицери кои ќе можат да раководаат со воената организација, да вклучат цивили кои ќе работат со населението и ќе ја помагаат воената организација, да организираат чети во Велешко, Прилепско, Кичевско и во Порече, а секоја околина требало да има „по еден одбор свој који би сачињавал една врста штаб и тој [би] работал све што треба за својот срез“. Ѓуриќ им посочил да го известат за бројната состојба на партизаните во Македонија и да сторат сè за да го задушат партизанското движење.²

По доаѓањето во Скопје, Трбиќ, Сајковиќ и Видоески биле спроведени во Порече.³ Во летото 1942 година, во Порече и во Прилепско Трбиќ се појавил како експонент на Михаиловиќ во Македонија.⁴ По пристигнувањето во Порече, Трбиќ, Сајковиќ и Видоески биле одведени во с. Близанско. Тука останале неколку дена. Некој Стојан ги одвел до месноста Фојник, каде што ги дочекале извесен Крсте од с. Требовље и две лица од селата Брест и Косово. Пред нив Видоески агитирал посочувајќи дека Равногорското движење е „единствена организација која е призната од сојузниците“, дека тој, Трбиќ и Сајковиќ дошле во Порече со овластување да го формираат тоа Движење во областа, дека населението треба да го прифати движењето итн. Потоа биле спроведени во околината на с. Звечан, по што отишле во с. Бенче. Видоески разговарал со неколку лица за

² Државен архив на Република Македонија, Скопје (ДАРМ), 1.220.5.1/358-413; ф. 885, к. 113, а.е. 25; ф. 885, к. 1082, а.е. 2. Воен архив, Белград (ВА), ф. Четничка архива (ЧА), к. 15А, бр. рег. 2/1. *Миливој Трбиќ-Војче, документи*, избор, редакција и коментар доц. д-р Александар Симоновски (Скопје, 2016), 208-209. Известување на Божидар Видоески до Окружниот ЕНОФ – Прилеп, 21 јуни 1945 година (документот е од приватната архива на авторот). Славка Фиданова, „Некои моменти од активноста на четничката организација на Дража Михаиловиќ во Прилепско во 1942 година“ во зборникот *Прилеп и Прилепско во НОВ 1942 година*, книга прва (Скопје: ОО на СЗБ од НОВ – Прилеп, 1978), 238-239.

³ ДАРМ, ф. 885, к. 111, а.е. 2.

⁴ Миле Тодоровски, *Партизанските одреди и Народноослободителната војска на Македонија во Ослободителната војна и Револуцијата 1941-1944* (Скопје: ИНИ, 1972), 167.

Равногорското движење. Натаму пристигнале во с. Лупште, па заминале за с. Манастирец и разговарале со Софроние Златиќ. По некое време откако дошле во Манастирец испратиле еден курир кај Ѓуриќ и го известиле дека успеале да се поврзат со луѓе кои му се приклучиле на Равногорското движење, а Златиќ го предложила за командант на замислената Поречка бригада. Ѓуриќ им одговорил да му се соопшти на Златиќ дека е поставен за командант и дека треба да се образуваат чети, баталјони и бригади, но до добивањето следна наредба да не излегуваат в шума.⁵

Од Манастирец, Трбиќ и Сајковиќ се упатиле во Прилепско за да создадат Равногорско движење. При воспоставувањето на контактите, Трбиќ се послужил со старите врски што ги имал татко му Василије како српски четнички војвода од 1903 до 1908 година и како пратеник во Собранието на Кралството Југославија. Трбиќ почнал да обиколува села во Прилепско и во Порече, остварувал поединечни или групни разговори и закажувал средби со луѓе во повеќе села. Состаноците ги држел по селата или надвор од нив, на отворено. Ги посетил селата: Десово, Долнени, Слепче, Црнилиште, Рилево, Дебреште, Костинци, Зрзе, Маргари, Стровија, Ропотово, Растеш, Самоков и др. Во разговорите што ги водел зборувал дека е делегиран од Врховната команда на Дража Михаиловиќ да формира четничка организација, која треба да спроведе мобилизација на воените обврзници со цел во погоден момент, по победата на сојузниците, да се дигнат на востание против окупаторот и да ја преземат власта. Исто така, зборувал дека четничката организација ќе се бори за обнова на монархијата и за враќање на старата положба во Македонија, како и дека не е време за борба, па затоа луѓето треба да имаат лојален однос кон окупаторот и да ги извршуваат сите свои обврски кон него.⁶

Во Браилово, Трбиќ и Сајковиќ се состанале со одредени лица. Трбиќ истакнал дека се дојдени да ги организираат поранешните воени обврзници од Југословенската војска во Равногорското движење и дека во погоден момент ќе ги повикаат в шума, а неговата цел е воспоставување на

⁵ ДАРМ, ф. 885, к. 1082, а.е. 2; *Миливој Трбиќ-Војче, документи*, 210; Фиданова, „Некои моменти“, 244-245.

⁶ Фиданова, „Некои моменти“, 243.

монархијата и враќање на кралот Петар II Караѓорѓевиќ на престолот. Ги напаѓал партизаните дека се комунисти и им сугерирал да не се вклучуваат во партизанските единици, кои нема да успеат во својата борба зашто не се помагани од никого, за разлика од Равногорското движење, кое го помагала Англија. Во селата Слечче, Црнилиште, Рилево и др. ја водел истата пропаганда. Онаму каде што наоѓал приврзаници, Трбиќ, без директива од Ѓуриќ и своеволно, им издавал документи со свој потпис назначувајќи ги за претседатели на општини тогаш кога Равногорското движење ќе ја освои власта. На лицата кои присуствувале на состаноците, Трбиќ им укажувал да прибираат нови приврзаници за Равногорското движење, да собираат оружје и да го чуваат, да пропагираат против партизанското движење, да собираат податоци за тоа колку има воени обврзници, офицери и подофицери и дека штом ќе дојде згоден момент, ќе ги повикаат во борба.⁷

Според таквата пропаганда, задачата на Равногорското движење била да го подготви народот за вооружено востание против окупаторот, кое ќе се случи штом сојузниците ќе го победат Тројниот пакт, и да ја преземе власта пред тоа да го стори Народноослободителното движење (НОД). Равногорското движење имало за цел да го обнови Кралството Југославија, во кое Македонија ќе има статус на дел од Србија. Во рамките на ваквиот концепт, македонскиот народ бил сметан за српски народ. Ставот на Равногорското движење кон окупаторот бил дека сè уште не е време за вооружено востание, дека таквото нешто може да доведе до крвопролевање и страдање на народот, а кон НОД бил непријателски. Сметајќи ги Комунистичката партија и НОД за непријател број еден, Равногорското движење водело непријателска пропаганда против нив за да не му се даде можност на НОД да се развие. Суштината на пропагандата била да го оддели населението од партизанските единици, да го пасивизира за да не ги помага партизаните, особено да не им се приклучуваат нови борци, и со тоа на партизанските единици да им оневозможи да дејствуваат и да водат успешна борба против окупаторот.⁸

⁷Миливој Трбиќ-Војче, документи, 209-210.

⁸Фиданова, „Некои моменти“, 243-244.

Спротивно од партизаните, Трбиќ барал од селаните покорност пред бугарската окупаторска власт: „Сè што ќе ви бара државата да ѝ давате. Одете во бугарската војска (...).“⁹ Трбиќ ги убедува дека победата ќе дојде од Англија, Соединетите Американски Држави и од Русија, па затоа селаните треба да се готват при ослободувањето од големите сили да ја земат власта. Поради сето тоа, во некои села во Прилепско се појавило колебање кај селаните кои дотогаш го помагале НОД. Еден селанец кој бил на состанок со Трбиќ, следниот ден се обрнал кон еден член на воениот комитет со зборовите: „Зашто ти ме лажеш ние да даваме леб (на партизаните, б.н.) кога уште времето не било дојдено.“¹⁰ По повеќето одржани состаноци, некои од поимотните селани во с. Дреновци и во други села во Прилепско откажале да даваат храна за Прилепскиот народноослободителен партизански одред (НОПО) „Димитар Влахов“ и да соработуваат со НОД. Раководството на одредот одржувало состаноци со селаните кои се поколебале по средбите со Трбиќ. На овие состаноци, на селаните им била објаснета суштината на пропагандата. Прилепскиот НОПО и воените комитети биле принудени да ја засилат својата политичка работа за изолирање на Трбиќ од населението и за зачувување на единството на народот во борбата против окупаторот.¹¹

Раководството на Прилепскиот НОПО, во интерес на политичкото единство на народот, се согласило да преговара со Трбиќ и да се договори за можна заедничка борба против окупаторот.¹² Намерата била да се привлече Трбиќ на антифашистички позиции.¹³ За преговорите бил одреден Перо Крстески, политички комесар на одредот.¹⁴ Разговорот меѓу Трбиќ и Крстески изгледа дека бил одржан при крајот на август или во почетокот на

⁹ Тодоровски, *Партизанските одреди*, 168.

¹⁰ Тодоровски, *Партизанските одреди*, 168.

¹¹ Тодоровски, *Партизанските одреди*, 168-169.

¹² Фиданова, „Некои моменти“, 245.

¹³ Тодоровски, *Партизанските одреди*, 169.

¹⁴ *Прилеп и Прилепско низ историјата, книга втора, меѓу двете светски војни и Народноослободителната војна*, редакција Апостолски Михаило и др. (Прилеп: ИНИ, 1972), 214.

септември.¹⁵ Од извештајот на Крстески од 8 септември 1942 година до Месниот воен штаб во Прилеп се дознава за исходот на тие преговори. Крстески известил дека се состанал со Трбиќ: „(...) го сослушав за се шо мисли тој и зашто је дојден. Тој ми рече да је испратен и опунемоќен од Дража Михајловиќ да организира партизански чети (се однесува на чети на Равногорското движење, б.н.).“ За борбата против окупаторот, Трбиќ се изјаснил: „(...) заједнички со нас војни комитети по села, заједничко снабдевање со храна и оружје заједничка борба по потреба да се здружува четите за напад а после пак да се раздела, само посебна команда и, распоред во четите, посебни штабој, само 1 врховни штаб заједнички, инаку никако напаѓање едните другите. Веза ми даде кога сакам да се состаниме со него, тој до сега нема орагнизовано чети а мисли да организира како ми рече (...).“¹⁶ Трбиќ одбегнал да се формираат заеднички штабови и да се обезбеди заедничка команда, а во зависност од тоа, да се изврши и заеднички распоред на четите. Доколку се прифателе заеднички штабови, заедничка команда и заеднички распоред на четите, тоа би значело да се води вооружена борба по секоја цена, што било спротивно на идејата на Равногорското движење, кое борбата против окупаторот ја одложувало за погоден момент, кога сојузниците ќе го победат Тројниот пакт. Но, до заедничка борба против окупаторот не дошло.¹⁷

Трбиќ формирал чета во Порече и во Прилепско. Не може да се утврди кога точно се случило тоа.¹⁸ Во почетокот се состоела од седум четници: Миливој Трбиќ, Младен Василев, Војо и Божа од Кичевско, Крсте од с. Белица, Георги Сугаре од с. Долнени и Иван Крстов. Кон крајот на август или во почетокот на септември 1942 година Трбиќ со четата бил во с.

¹⁵ Фиданова, „Некои моменти“, 246.

¹⁶ *Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава, том втори, од крајот на Првата светска војна до создавањето на национална држава*, редакција Христо Андонов-Полјански и др. (Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“, Факултет за филозофско-историски науки, 1981), 466.

¹⁷ Фиданова, „Некои моменти“, 246–247.

¹⁸ Ако се има предвид дека Крстески во извештајот од 8 септември 1942 година истакнал дека Трбиќ немал организирано чети, тогаш Трбиќ ја формирал четата по преговорите со Крстески.

Црешнево (Порече). Подоцна од „Прилепската комунистичка чета на Орлов“¹⁹ кон Трбиќ се присоединиле некои Боце, Мицко и Блаже, а, исто така, и Милутин Цветанов, Георги Патчев, Богое Андонов и Илија Конев од с. Долгаец. Начетата ѝ се приклучил и резервниот поднаредник Никола Зариќ(ев) од Прилеп. Така, бројната состојба на четата се зголемила на 15 четници.²⁰ Четата ги обиколувала прилепските села Слечче и Костинци и поречките села Црешнево, Рамне, Брест, Здуње и уште едно село. Трбиќ во секое од тие села имал приврзаници, кои него и четниците ги снабдувале со продукти.²¹

Во август или во септември 1942 година Трбиќ и Сајковиќ пристигнале во Азот за да ги организираат селата во Равногорското движење, да создадат четнички одреди, да го одвојат населението од тој крај од НОД и на тој начин да се посејат раздор и да се разбије единството на народот.²² Нивното присуство во Азот се случило во околности кога овде била поставена цврста организација на Народноослободителната борба,

¹⁹ Љубомир Здравковски-Орлов (Љубо Здравковски-Гачо) (Куманово, 1913–1943), член на КПЈ од 1937 година. Во 1939 година бил суден според Законот за заштита на државата. Член на МК КПЈ за Куманово. Командант на Козјачкиот партизански одред во 1941 година. Дејствувал во составот на Прилепскиот, Велешкиот и на Скопскиот партизански одред во 1942 и во 1943 година. Загинал кај с. Бинач на Косово. *Извори за ослободителната војна и револуција во Македонија 1941–1945, том I, документи на Комунистичката партија на Југославија и Комунистичката партија на Македонија 1941–1945, книга прва, документи на Покраинскиот комитет на Комунистичката партија на Југославија за Македонија 6 април 1941 – 22 ноември 1942*, избор и редакција акад. Михаило Апостолски (Скопје: ИНИ, 1968), 414; *Велешкиот партизански одред во 1942 година*, редактор и приредувач д-р Вера Весковиќ-Вангели (Велес: ОО на СЗБ од НОАВМ – Велес, 1999), 363.

²⁰ Во бугарските извори е чета. ДАРМ, 1.127.1.49/103–104. Трбиќ кажува дека организирал еден одред од околу 15 души, кој, најверојатно, и го предводел. Одредот се расформирал во ноември 1942 година. *Миливој Трбиќ-Војче, документи*, 210–211. Во равногорските извори е одред. ВА, ф. ЧА, к. 275, бр. рег. 22/1.

²¹ ДАРМ, 1.127.1.49/103–104.

²² *Миливој Трбиќ-Војче, документи*, 40–58; Славка Фиданова, „Напорите на КП за политичкото единство на масите во Велешко“, во зборникот *Велес и Велешко во Народноослободителната војна 1942* (Титов Велес: ОО на СЗБ од НОВ – Т. Велес, 1969), 27.

која стекнала огромни симпатии кај мнозинството од население вообласта.²³ Во летото 1942 година, во сите села на Азот биле формирани и активно работеле воени (тајни) комитети, кои имале и функција на народноослободителни одбори. Партиската организација во с. Богомила, како нивен организатор, имала обезбедено свое влијание врз селаните во Азот.²⁴

Партиската организација во Азот и Велешкиот партизански одред, во согласност со стратегијата на НОД за обединување на сите сили што се расположени за борба против окупаторот, прифатиле средби и разговори со Трбиќ.²⁵ Воениот (таен) комитет во с. Мокрени и воениот (таен) комитет во с. Габровник го примиле Трбиќ на разговор. Меѓутоа, тие одбиле секаква соработка со него.²⁶ Разговорот меѓу Миливој Трбиќ и Мице Козар²⁷ во присуство на Воислав Сајковиќ и на селани од Велешко и од Прилепско бил воден во планината над с. Слепче. Трбиќ предложил заедничко дејствување, тој и Козар да организираат чети, заемнопомагање со оружје за да го поразат фашизмот (окупаторот), наедно напаѓање на општините и по поразот на окупаторот да се постигне договор „дали да биде комунизам или национализам, каде народот ќе биде повеќе така ќе биде“. Трбиќ и Козар не можеле да се согласат на која страна ќе ѝ припадне командата. Трбиќ дал предлог „да дејствуваат заедно под српски штаб“. Козар се согласил „да дејствуваат заедно, но, само под комунистички штаб“. Трбиќ и Козар не

²³ Стоилко Ивановски-Планински, „Селаните од Азот во Народноослободителната борба (1942 година)“, во зборникот *Велес и Велешко во Народноослободителната војна 1942*, 80.

²⁴ *Велешкиот партизански одред*, 143.

²⁵ *Велешкиот партизански одред*, 143.

²⁶ *Миливој Трбиќ-Војче, документи*, 40-58, 282-283; Ивановски-Планински, „Селаните од Азот“, 79-80.

²⁷ Со оглед на тоа дека не можеме да прецизираме кога бил остварен разговорот меѓу Трбиќ и Козар, само ќе истакнеме дека Козар ја вршел должноста политички комесар на Велешкиот НОПО, а од 22 септември 1942 година бил командант на Велешкиот партизански одред „Димитар Влахов“. Велешкиот НОПО бил формиран на 21 април 1942 година и до август 1942 година бил безимен. Од илинденските акции до неговата реорганизација и преименувањето на 22 септември 1942 година во „Димитар Влахов“ го носел името „Пере Тошев“. *Велешкиот партизански одред*, 121-369.

постигнале договор за соработка зашто Трбиќ „не беше согласен со комунизмот“, а Козар „не беше согласен со национализмот“.²⁸

Во ноември 1942 година бугарскиот окупатор го провалил Равногорското движење во Македонија.²⁹ Со провалата било опфатено и Порече. Трбиќ бил приморан да се префрли во Западна Македонија, која била под италијанска окупација. Сајковиќ требало да отиде кај Ѓуриќ во Србија за да му ја изложи ситуацијата во Поречеи тоа го направил во декември 1942 година.³⁰

Ѓуриќ до Врховната команда на Југословенската војска во татковината испратил депеша кои содржат информации за Равногорското движење, за НОД на Македонија и за бугарскиот окупатор во Македонија. Врховната команда ги примила депешите во периодот 21–30 декември 1942 година. Во пет депеша има податоци за Трбиќ.

Ѓуриќ известил дека инж. Апостол Сотировски³¹ го барал Трбиќ. Преку луѓе кои Ѓуриќ ги пронашол, Сотировски дошол во врска со Трбиќ и

²⁸Миливој Трбиќ-Војче, документи, 40–58.

²⁹ Александар Симоновски, „Учеството и дејноста на Миливој Трбиќ-Војче во Равногорското движење во Македонија (1942 – 1944)“, ГИНИ, год. 58, бр. 1–2 (Скопје, 2014), 135.

³⁰ ДАРМ, ф. 885, к. 113, а.е. 25; к. 1082, а.е. 2. Миливој Трбиќ-Војче, документи, 176–177, 257. Славка Фиданова, „Четничката организација на Дража Михајловиќ во Прилеп и Прилепско 1943–1944“, во зборникот *Прилеп и Прилепско во НОВ 1944–15 мај 1945 година*, книга I/2 (Скопје: ОО на СЗБ од НОВ Прилеп, 1985), 262; Растислав Терзиоски, *Окупацијата на Македонија 1941–1944*, 2 изд. (Скопје: Менора, 2011), 168.

³¹ Апостол Десов Сотировски (Сотировиќ) е роден во Маврово на 17 март 1904 година или на 5 март 1905 година. Во 1938 година завршил технички факултет. Капитулацијата на Кралството Југославија во 1941 година го затекнала во војска како резервен артилериски поручник. Во периодот 1941 – 1942 година живеел во Ниш, а во 1942 година му се приклучил на Равногорското движење, добил задачи да организира разузнавачки центри во Македонија и да го создаде ова движење. Му било дадено писмено овластување за вршење на функцијата шеф на разузнавачките центри во Македонија. Псевдонимот што Сотировски требало да го користи при својата разузнавачка работа се среќава како Ариспид, Аристид и Аристит. Во Ниш останал до септември 1942 година, по што се упатил во Гостивар и почнал да работи на создавање разузнавачка група. Околу мај 1943 година целосно ја прекинал врската со Равногорското движење, се вработил и отворил биро за изработка на планови во

одржал состанок со него. Сотировски барал Трбиќ да му поднесе извештај за севкупната работа во Македонија, но овој го одбил тоа. Се претставил како главен шеф за „Јужна Србија“, почнал да дава овластувања за работа и се создала збрка.³² Ѓуриќ посочил дека ќе следува опширен извештај за работата на Трбиќ. За резултатот од процесот на формирањето на Равногорското движење во Порече, Прилепско, Велешко и во Кичевско во 1942 година, Ѓуриќ го соопштува следново: „Организираните целата поречка околица, северозападниот дел од прилепската околица (...) Во кичевската околица сега се работи. Во велешката околица е организиран мал дел.“ Ѓуриќ се осврнал и на горнополошката и на долнополошката околица, но текстот не е целосно читлив. Притоа, истакнал: „Сите краишта се без оружје, вкупно имало 10 %. Вкупно организирани 8-10 000 луѓе, а има околу 700 пушки и никакво друго оружје.“³³ Исто така, Ѓуриќ укажал на тоа дека „Бугарите

Гостивар. ДАРМ, ф. 885, к. 109, а.е. 5; *Документа са суђења Равногорском покрету 10. јуни - 15. јули 1946.*, прва книга [приређивач] проф. др. Миодраг Зечевиќ (Београд: СУБНОР Југославије, 2001), 37.

³² Расположливите извори не ни дозволуваат да го проучиме односот Сотировски - Трбиќ. Во декември 1942 година Сотировски се состанал со Трбиќ и му изложил дека е испратен да работи во Македонија. Сотировски барал од Трбиќ врска со Ѓуриќ. Нивниот состанок завршил без резултат и двајцата повеќе не се состанале. ДАРМ, ф. 885, к. 109, а.е. 5.

Бидејќи Ѓуриќ бил командант на Горскиот штаб бр. 110, под чија надлежност била и Македонија, податокот дека Трбиќ се претставувал како главен шеф за „Јужна Србија“ можеби ќе се објасни како мешање на Трбиќ во надлежностите на Ѓуриќ.

³³ Известувањето на Ѓуриќ дека биле организирани целата поречка околица и северозападниот дел од прилепската околица е премногу општо. Според изворите со кои располагаме, не можеме целосно да го согледаме процесот на формирањето на Равногорското движење во поречката околица и во северозападниот дел на прилепската околица во 1942 година, т.е. колкава била бројната состојба на припадниците на Равногорското движење во овие две околии во наведената година. Податокот на Ѓуриќ за организираниите 8-10 000 луѓе веројатно се однесува само на лицата кои Равногорското движење ги регистрирало во списоци, што не ја одразува вистинската бројна состојба. Самиот Ѓуриќ е противречен кога споменува околу 700 пушки и кога пишува дека сите краишта се без оружје. За исказот дека „во кичевската околица сега се работи“, Сајковиќ по војната изјавил дека во втората половина на ноември 1942 година во Порече се случила провала. Сајковиќ наведува дека во с.

презеле големи гонења на нашите луѓе и Трбиќ ќе мора извесно време ваму (Горскиот штаб бр. 110, б.н.) да се повлече бидејќи опстанокот е невозможен“. Според Ѓуриќ, бугарската власт во Порече вршела големи мачења на Срби³⁴ поради Равногорското движење, кое било многу популарно. Бугарите ја

Битово, Порече, на средбата со Божидар Видоески, „тој ми рече како бил во Кичево и стапил во врска со Стојан Марковиќ п[от]пуковник и п[от]поручник Марко Милановиќ и некој други и да образеле во Кичево и некој финансов одбор, кои биле лица не ми е познато“. ДАРМ, ф. 885, к. 1082, а.е. 2. По војната, и Трбиќ се произнел за активноста на Божидар Видоески во 1942 година: „Од Скопје Божидар тргнува на обилазак Тетово, Гостивар, Кичево каде пронавоѓа луѓе за команданти на бригади и работи на организирањето. Така во Кичево бива определен командант Марко Милановиќ бив[ш] п[от]поручник (...) За целата работа негова (работата на Видоески, б.н.) свршена дознавме од неговата пошта која е фативме јас и Сајковиќ.“ ДАРМ, ф. 885, к. 1082, а.е. 2. На сослушувањето на 7 март 1949 година во Централниот затвор во Скопје, Марко Милановиќ изјавил: „Во почетокот на месец септември 1943 година отидов во четничкиот одред во Порече. Врска со четниците ми даде Божа Видојевиќ кој беше организатор на четничкото движење во Порече и шеф на равногорската младина. Околу средината на летото 1943 година, Божа Видојевиќ дојде во Кичево да не организира и ни го покажа овластувањето од Главниот штаб дека има право да дава овластување на секој кој сака да соработува со него. Божа ни даде овластувања за работа на мене, на п[от]полковникот Марковиќ, на Илија Видојевиќ, на Крстиќ (...), на Томе Велковски и на други за кои не можам да се сетам. Како главен раководител беше п[от]полковникот Марковиќ, тој беше главен во Кичево.“ ДАРМ, ф. 885, рег. бр. 42100249. И покрај противречностите, сепак има податок дека Видоески спровел активност во Кичево во ноември 1942 година. За дејството на Равногорското движење во велешката околија во 1942 година и за тоа дали навистина бил организиран мал дел од околијата, немаме многу извори. Единствено имаме два бугарски полициски документа од 1942 и од 1943 година. Според нив, Трбиќ и Сајковиќ во 1942 година го создавале (создале) Равногорското движење во Азот и во Порече. Во овие две области биле формирани штабовите бр. 167, 168, 169, 170, 171 и 172. *Миливој Трбиќ-Војче, документи*, 32, 67. Во еден документ, за псевдонимите користени во Равногорското движење се наведува дека броевите 168, 169, 170, 171 и 172 се однесуваат на некои единици во Порече во 1942 година. *Документа са суѓења Равногорском покрету*, 105. Немаме сигурни податоци за тоа дека во Порече во 1942 година постоеле единици на Равногорското движење. Од она што го истраживме за Прилепско и за Порече, во 1942 година постоела само четата што ја сочинувале 15 четници.

³⁴ Терминот „Срби“ го пренесуваме онака како што го употребува Ѓуриќ.

тепале сопругата на еден четник од одредот на Трбиќ, што придонелотаа предвремено да се породи. Околу 20 ноември 1942 година, од четворката на Трбиќ, во борба со Бугарите кај с. Крушје, Порече, загинал Зариќ. Загинале и тројца Бугари. Ѓуриќ предложил Зариќ постхумно да биде одликуван со орденот Караѓорѓева ѕвезда со мечеви.³⁵

Во ноември 1942 година се расформирала четата што ја формирал Трбиќ. Цветанов, Патчев, Андонов и Конев ѝ се предале на бугарската власт откако дознале дека нивните семејства биле репресирани (интернирани).³⁶ Трбиќ заминал за Прилепско и со некои Милан и Младен во декември 1942 година дошол во Кичево. Четникот Крсте Каљуш од с. Белица разбрал од Божидар Видоески кои луѓе во Тетово се организирани во Равногорското движење. Крсте се обратил до тие луѓе и преку нив Трбиќ бил снабден со документ(и) за легален престој во Западна Македонија. По престојот во Кичево, Трбиќ отишол во Тетово, од подрачјето на Гостивар и Тетово се префрлил во Приштина, потоа во Призрен и во јануари 1943 година дошол во Горскиот штаб бр. 110 во Србија.³⁷

Бугарската власт имала податоци за движењето на Трбиќ. Во извештајот што на 17 декември 1942 година го испратил Д. Димитров, претставник на бугарската влада во Битола, до претседателот на бугарската влада и до Министерството за надворешни работи се зборува за бегството на Трбиќ и на двајца негови другари, чии траги се губеле кон територијата под италијанска окупација.³⁸

Активноста на Трбиќ во Македонија во втората половина на 1942 година е првата фаза од неговото дејствување како четник на Равногорското движење на оваа територија. Таа фаза била прекината со провалата што ја извршил бугарскиот окупатор. Како резултат на тоа, Трбиќ ја напуштил Македонија и заминал во Србија, каде што останал до средината на 1943 година. Втората фаза од активноста на Трбиќ како четник

³⁵ ВА, ф. ЧА, к. 275, бр. рег. 22/1; *Миливој Трбиќ-Војче, документи*, 38–39.

³⁶ ДАРМ, 1.127.1.49/104.

³⁷ ДАРМ, ф. 885, к. 113, а.е. 25; к. 1082, а.е. 2; *Миливој Трбиќ-Војче, документи*, 177, 211, 257.

³⁸ *Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа, том VII, књига 2, борбе у Македонији*, редакциони одбор Крсте Црвенковски и др. (Београд: Војноисториски институт Југословенске народне армије, 1952), 324.

во Македонија трае од летото 1943 година до средината на септември 1944 година. Во средината на септември 1944 година Трбиќ им се предал на Народноослободителната војска и партизанските одреди на Македонија.

Aleksandar SIMONOVSKI

THE ACTIVITY OF MILIVOJ TRBIKJ IN MACEDONIA

IN THE SECOND HALF OF 1942

-SUMMARY-

Milivoj Trbikj during the World War II was a member of the Ravna Gora Movement of Drazha Mihailovikj. In the middle of 1942, Trbikj was sent from Serbia to Macedonia to participate in the establishment of the Ravna Gora Movement on the territory on the right side of the river Vardar. He was active in the second half of 1942 and this is the first phase of his activity in Macedonia. This first phase of his activity was interrupted towards the end of 1942 because the Bulgarian occupation authorities revealed the Ravna Gora Movement in Macedonia.